Johanna Laisaari
Kansallisen lapsistrategian pääsihteeri
VNK

20.10.2022

Eduskunnan valtiovarainvarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaosto

**HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023**

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaosto on pyytänyt kansalliselta lapsistrategialta kirjallista lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023 (HE 154/2022 vp). Valiokunnan pyynnön mukaisesti kansallisen lapsistrategian kirjallisessa lausunnossa käsitellään kysymystä: **Miten lapsibudjetoinnin pilotointeja ja jalkauttamista hyvinvointialueille voitaisiin edistää?**

**Tausta**

Lapsibudjetoinnin tavoitteena on parantaa lasten, nuorten ja perheiden palveluiden vaikuttavuutta, vahvistaa resurssien kohdentamista oikeisiin toimiin oikeaan aikaan sekä edistää lasten oikeuksien toteutumista. Lapsibudjetointi linkittyy osaksi lapsivaikutusten arviointia. Lapsibudjetoinnissa tarvitaan talousarvio-osaamisen lisäksi tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilasta ja haasteista sekä lasten ja nuorten oikeuksista ja niiden toteutumisesta. Monitoimijaisella yhteistyöllä on mahdollista saada lapsibudjetointi säännönmukaiseksi osaksi talousarvioprosesseja. YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut lapsibudjetoinnin käyttöönoton tärkeyttä kunta- ja aluetasolla.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 4 artiklassa edellytetään, että sopimusvaltio ryhtyy kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Riittävien voimavarojen osoittaminen lasten ja nuorten oikeuksien toteuttamiseen valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden talousarvioissa on välttämätöntä lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamiseksi. YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa, että lapset tulee tehdä näkyviksi talousarvioissa (Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 5 lapsen oikeuksien sopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimista, kohta 51). Lapsen oikeuksien komitea on antanut vuonna 2016 laajan yleiskommentin (nro 19) julkisesta budjetoinnista lasten oikeuksien toteuttamiseksi. Lapsen oikeuksien komitea on Suomen osalta esittänyt huolensa siitä, että kunnat saattavat käyttää liian vähän resursseja lapsille ja nuorille tarkoitettujen palvelujen järjestämiseen. Komitea edellyttää lasten tarpeisiin osoitettavien määrärahojen tehokasta seurantaa sekä varaamaan lasten palveluille riittävät voimavarat.

Sanna Marinin hallitusohjelmaan on kirjattu, että hallitus sitoutuu arvioimaan päätösten lapsivaikutuksia, edistämään lapsibudjetointia, lasten hyvinvoinnin tietopohjan vahvistamista sekä lasten ja nuorten osallisuutta. Lapsi- ja perhemyönteisen, lapsen oikeuksia kunnioittavan Suomen rakentamiseksi Sanna Marinin hallituskaudella laadittiin kansallinen lapsistrategia, jonka linjauksia jalkautetaan kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmassa.

Kansallinen, yli hallituskausien menevä, lapsistrategia julkaistiin helmikuussa 2021. Se perustuu perus- ja ihmisoikeuksiin ja sen visiona on aidosti lapsi- ja perhemyönteinen, lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi.

Lapsistrategian ensimmäinen toimeenpanosuunnitelma hyväksyttiin valtioneuvoston yleisistunnossa 7.10.2022. Yhtenä toimenpiteenä valtiovarainministeriössä toteutettiin **selvityshanke** (valtiovarainministeriön julkaisu 2022:55) kuntien ja hyvinvointialueiden toteumatietojen seurannan ja raportoinnin kehittämiseksi sekä niiden oman lapsibudjetointityön vahvistamiseksi.

Lapsibudjetoinnin edistämistä on pidetty laajasti tärkeänä ja tehdyn selvityksen toimenpiteitä on pidetty hyvinä ja tarpeellisina edistää. Hyväksyessään hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistamista koskevan lainsäädännön eduskunta edellytti, että hallitus kehittää lapsibudjetointia ja lapsivaikutusten arviointia siten, että ne voidaan ottaa käyttöön hyvinvointialueilla vuosittaisessa talousarviossa mahdollisimman pian hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyttyä. Nyt on tärkeää varmistaa kiireisimpien toimenpide-esitysten ja lapsibudjetoinnin pilottien toimeenpano kansallisen lapsistrategian koordinoimana, jotta lapsibudjetointi saadaan alkuun välittömästi hyvinvointialueiden rakentuessa ja aloittaessaan toiminnan.

Hallitus on päättänyt kansallisen lapsistrategia –toiminnon perustamisesta edistämään lapsi- ja perhemyönteistä, lapsen oikeuksia kunnioittavaa yhteiskuntaa sekä koordinoimaan lapsistrategian keskeisten linjausten toimeenpanoa. Tällä on tarkoitus varmistaa kansallisen lapsistrategiatyön jatkuvuus yli hallituskausien.

Yksikön keskeisinä tehtävänä on lapsistrategian lapsioikeusverkoston työn koordinointi ja parlamentaarisen yhteyden varmistaminen, lapsistrategian toimeenpano, seuranta ja raportointi sekä eurooppalaisen lapsitakuun koordinaatio ja seuranta. Lisäksi toiminnon tehtävänä on vahvistaa ja edistää lapsia, nuoria ja perheitä koskevaa tiedonkeruuta, lapsen oikeuksien ja osallisuuden koulutusta, lapsivaikutusten arviointia ja lapsibudjetointia sekä lasten osallisuutta. Toiminto sijoitetaan sosiaali- ja terveysministeriöön.

Lapsibudjetointia koskevan selvityksen toimenpide-esityksiin, eikä lapsibudjetoinnin pilotteihin ole perustettavassa lapsistrategian toiminnossa varattu budjettia vuodelle 2023.

**Miten lapsibudjetoinnin pilotointeja ja jalkauttamista hyvinvointialueille voitaisiin edistää?**

Kansallinen lapsistrategia toteaa, että lapsibudjetoinnin mallia olisi tarkoituksenmukaista pilotoida hyvinvointialueilla heti alusta asti, jotta lapsibudjetointi tulisi luontevasti osaksi hyvinvointialueiden rakenteita ja toimintaa.

Kansallinen lapsistrategia pitää tarpeellisena pilotin käynnistämistä, jonka kautta muutamalla hyvinvointialueella ryhdytään edistämään ja kehittämään lapsibudjetointia osana lapsivaikutusten arviointia.

Kansallinen lapsistrategia esittää, että kuntien ja hyvinvointialueiden lapsibudjetoinnin pilottien valmistelu toteutettaisiin vuonna 2023 kansallisen lapsistrategian pilottina.

**Lapsibudjetointipilotin kustannusarvio:**

340.000 euroa kuntien ja hyvinvointialueiden toteumatietojen seurannan ja raportoinnin kehittämiseksi sekä niiden lapsibudjetointityön vahvistamiseksi sekä mallintamiseksi osana lapsivaikutusten arviointia välittömästi kansallisen lapsistrategian koordinoimana.

**Alustava suunnitelma pilotin sisällöstä sekä toteutuksesta**

1. *Hyvinvointialueen ja sen kuntien lapsibudjetoinnin pilotti lapsibudjetoinnin selvityksen mukaisesti vähintään kolmella hyvinvointialueella.* Tavoitteena vuoden 2023 “lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tilinpäätös” osana kuntien hyvinvointikertomusta sekä ilmiöpohjaisen budjetoinnin valmistelu vuoteen 2024 (lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy). – koordinaatio*, asiantuntijapalveluiden ostot, kokouspalkkiot ja matkakulut.
2. *Hyvinvointitiedolla johtamisen ja lapsibudjetoinnin koulutus*: (toteutetaan esimerkiksi seminaarina/seminaareina, verkkokoulutuskokonaisuutena ja markkinointimateriaalina) – koordinaatio*, palveluiden ostot, kouluttajapalkkiot.
3. *Kuntien toteumatietojen vähimmäistietosisältöjen määrittely lasten ja nuorten* (alle 18 vuotta) *osalta*, jotta kunnat ja hyvinvointialueet voivat järjestää vastuullaan olevat palvelut mahdollisimman vaikuttavalla tavalla suhteessa käytössä oleviin resursseihin. Vähimmäistiedot määritellään mm. palveluiden saatavuuden, laadun ja yhdenvertaisuuden näkökulmista siten, että tietojohtamisen näkökulmasta voidaan tarkastella hyvinvointitiedon kokonaisuutta yhdessä hyvinvointialueiden kanssa. – koordinaatio*, asiantuntijapalveluiden ostot, kokouspalkkiot ja matkakulut.
4. *Organisaatioriippumattoman kuntien Aura -palveluluokittelun vapaaehtoisten lisäluokkien valmistelu.* Tavoitteena toiminnan ja talouden yhteensovitus, missä kuvataan mitä toiminnan tietoja tulee jatkossa poimia kuhunkin luokkaan. – koordinaatio*, asiantuntijapalveluiden ostot, kokouspalkkiot ja matkakulut.
5. Lapsibudjetointi kuuluu lapsiarvioinnin kokonaisuuteen. Lapsibudjetointia ei voida nähdä pelkkänä teknisenä talousarvion seurantana ja arviointina vaan sitä tulee toteuttaa osana lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen edistämistä ja seurantaa. Tämän toteutumisen varmistamiseksi lasten ja nuorten osalta pilotissa kokeillaan

alueellisen koordinaattorin –mallia. Alueellisella koordinaatiolla edistetään lapsibudjetointia osana lapsivaikutusten arviointia pilotointialueilla. Malli liittyy keskeisesti myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, arviointiin ja seurantaan, johon hyvinvointialueilla ja kunnilla on lakisääteinen velvollisuus (laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä, 6 § ja 7 §). – koordinaatio**, kokouspalkkiot ja matkakulut.

Kokonaisuudessa yksi kokoaikainen koordinaattori (koordinaatio*) pilotin valtakunnalliseen koordinaatioon sekä yksi kokoaikainen alueellinen koordinaattori (koordinaatio**) alueelliseen koordinaatioon.

Kansallinen lapsistrategian näkemyksen mukaan resurssi tulisi osoittaa lapsistrategian yksikölle, joka koordinoi kokonaisuuden ja allokoi resurssien käyttöä tarkoituksenmukaisin palveluiden ostoin. Lapsibudjetoinnin pilotti/ -t voidaan osoittaa toteutettavaksi myös ns. isäntäkuntamallilla.

Johanna Laisaari
Pääsihteeri, kansallinen lapsistrategia
Valtioneuvoston kanslia